

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΣΚΡΑΜΠΛ
Α.Μ. ΠΡΩΤ/ΚΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 10483
ΤΡΙΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ 12 – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Α.Φ.Μ. 997224100 – Δ.Ο.Υ. Ε΄ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

Αριθ. Πρωτ. 781 / 22.04.2024

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ «ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΛΕΞΙΚΟΥ» ΠΡΟΣ ΤΟ «ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ» ΚΑΙ Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ – ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ Τ.Ε.Γ. (22/04/2024)

ΕΡΩΤΗΜΑ Νο 546

Θεωρείτε ότι τα επίθετα άγουρος, αγριωπός, άκρος, άλυπος (Γραμματική Τριανταφυλλίδη Μάρτιος 1996, σελ. 270, § 649), άνετος, άνοστος, αποτελεσματικός, αστείος, αφράτος, άφωνος (στο ερμήνευμα του λήμματος αυτού δίδεται η φράση «ιχθύος αφωνότερος»), αψιός, αψύς, άψυχος (Γραμματική Τριανταφυλλίδη Μάρτιος 1996, σελ. 270, § 649), άωρος, βάρβαρος, βδελυρός, βρόμικος, ενεός (με την έννοια άφωνος και δεδομένου του ότι στο λήμμα άφωνος, -η, -ο δίδεται η φράση «ιχθύος αφωνότερος»), έξυπνος, ευγενικός, εφικτός, έωλος, ζαβός, ζεστός, ηλίθιος, ήρεμος, ήσυχος, θαμπός, ίσιος, ίσος, καυτός, κοίλος, κουτός, κρύος, λάγνος, λείος, λερός, λυγρός, λωλός, μακρός, μακρουλός, μειλίχιος, μελαμψός, μελανός, μιαρός, ξερός, ογρός, οκνός, όλβιος, όμοιος, οπτός, παγερός, παλαβός, παρανοϊκός, παχύσαρκος, πεζός, πελελός, πελιδνός, πλάνος, πράος, πρόστυχος, πυρός, ρητός, σαλός, σβέλτος, τρελός, υγρός, φανερός, φαύλος, φιλάργυρος, φίνος, φρόνιμος, φουριόζος, φυρός, χαζός, χωλός, ωριός, ωχρός (και εφόσον δεν σημαίνουν ιδιότητα ή ποιότητα που φανερώνει ύλη, χρώμα, τόπο, χρόνο, καταγωγή, συγγένεια και κατάσταση που δεν αλλάζει) δύνανται να σχηματίζουν παραθετικά στον συγκριτικό και στον υπερθετικό βαθμό; Και αν ναι, θεωρείτε ότι τα εν λόγω παραθετικά σχηματίζονται και μονολεκτικά ή αποκλειστικώς περιφραστικά; Μήπως τα επίθετα φίνος και φουριόζος εμπίπτουν στους περιορισμούς που τίθενται από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη Μάρτιος 1996, σελ. 270, § 645, σημείωση 1 περί ξένης καταγωγής; Μήπως τα επίθετα μελαμψός, μελανός και ωχρός εμπίπτουν στους περιορισμούς περί χρώματος; Υπάρχει γραμματικός κανόνας για τα επίθετα που δύνανται να σχηματίζουν παραθετικά, ο οποίος να ορίζει το πότε ακριβώς αυτά μπορούν να εκφωνηθούν και μονολεκτικά; Θεωρείται γραμματικώς ορθό να σχηματίζουν παραθετικά κάποια επίθετα που ξεκινούν με το στερητικό -α- ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Μόνο κάποια από αυτά μπορούν να σχηματίσουν. (Και αναφερόμαστε, βέβαια, στον μονολεκτικό, που ενδιαφέρει το παιχνίδι, γιατί τα περιφραστικά είναι πιο ανεκτά. Για το ωχρός, π.χ., μπορούμε να σκεφτούμε μια περίπτωση που θα πούμε «μου φάνηκε πιο ωχρός σήμερα που τον είδα (από ό,τι χθες)» αλλά δεν θα λέγαμε ωχρότερος. Και, όταν λέμε «μπορούν», εννοούμε

αυτό που αποτελεί το κριτήριο για το αν σχηματίζεται ή όχι ένας τύπος: Αν πράγματι υπάρχει, δηλαδή αν έχει σχηματιστεί στο παρελθόν και χρησιμοποιείται δυνητικά σήμερα (η περίπτωση του άφωνος), και αν είναι σύμφωνος με το γλωσσικό αίσθημα! Το άφωνος έχει μονολεκτικό συγκριτικό, επειδή κάποτε σχηματίστηκε το αφωνότερος, και επειδή μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει σήμερα αυτή την έκφραση. Γι' αυτό και θα το δεχόμασταν, και κανείς δεν θα μπορούσε να το απορρίψει. Η αίσθησή μας (γιατί αναγκαστικά στην αίσθηση πρέπει να πάμε, στο γλωσσικό αίσθημα), λοιπόν, μας λέει ΝΑΙ για τα άνετος, αποτελεσματικός, έξυπνος, ευγενικός, εφικτός, ηλίθιος, ήρεμος, φρόνιμος, ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ για τα άλυτος, άψυχος, άωρος, βρόμικος, ενεδός (δεν έχει σημασία που δεχόμαστε το αφωνότερος, αυτό το είπαμε κάποτε και το λέμε και σήμερα), έωλος, ίσιος, ίσος, κοίλος, λάγνος, λείος, λερός, οπτός, παχύσαρκος, πρόστυχος, φίνος, φουριόζος και μόνο εξαιρετικά, σε ευκαιριακούς σχηματισμούς για κάποια από τα υπόλοιπα.

Θέλουμε να είμαστε σαφείς: Η Γραμματική δεν μπορεί να ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ όλες τις «ορθές», αυτές που τις ονομάζουμε «γραμματικές» (έναντι των «αντιγραμματικών») περιπτώσεων. Και γενικεύσεις του τύπου «τα επίθετα που δηλώνουν χρώμα δεν σχηματίζουν μονολεκτικά παραθετικά» μπορούν να αλλάξουν στην πράξη: Θυμόμαστε όλοι την παλιά διαφήμιση «για λευκότερα λευκά», που όμως δεν συμπαρασύρει και το άσπρος, για το οποίο ΣΗΜΕΡΑ δεν θα λέγαμε ασπρότερος - δεν ξέρουμε σε λίγα χρόνια. Η εξαίρεση είναι συστατικό στοιχείο της γλώσσας (η γλώσσα δεν είναι μαθηματικά), και αφού υπάρχει η δυνατότητα εξαίρεσεων, πάντα θα υπάρχουν και νέοι τύποι.

Στο Λ.Κ.Ν., στο ρήμα επιδένω δίδεται κλιτικό παράδειγμα Ρ1 (κλειδώνω). Στο ερμηνευμα όμως δίδεται η φράση «ο γιατρός επέδεσε τις πληγές». Από εδώ προφανώς συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο αόριστος είναι επέδεσα και ο παρατατικός επέδενα. Δεδομένου ότι στον αόριστο και τον παρατατικό εμφανίζεται εσωτερική αύξηση, μήπως το κλιτικό παράδειγμα Ρ1 (που πιθανόν οδηγεί τον αναγνώστη να συμπεράνει εσφαλμένα ότι ο αόριστος είναι επίδεσα και ο παρατατικός επίδενα) είναι λάθος; Ή μήπως ισχύει διπλός τύπος (με και χωρίς αύξηση);

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Το Ρ1 δόθηκε για να δώσει τον τρόπο κλίσης (π.χ. του ενεστώτα, επιδένω, -εις, -ει, κτλ.), αλλά βέβαια ο πρτ. είναι επέδενα, και ο αόρ. επέδεσα.

Στο ρήμα παινώ, -ιέμαι δίδεται η έννοια του επαινώ. Εντούτοις, το κλιτικό παράδειγμα του παινώ είναι το Ρ10.5 (φορώ, -άς). Μήπως πρόκειται περί λάθους, όπως ακριβώς συνέβη και με το διατελώ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Στο παινώ το ΛΚΝ θεωρεί ότι ο (λαϊκός αυτός ενεστ.) κλίνεται ως παινάς, παινά(ει) (και όχι παινείς, παινεί). Αόρ. παίνεσα, κατά το φόρεσα. Ο τύπος παινά(ει) προβλέπεται από το κλιτικό παράδειγμα που σας δώσαμε (φορώ). ΠΡΟΣΟΧΗ, το παινά(ει) δεν συνεπάγεται απαραίτητα τύπο παινάω! παινώ, παινάς, παινά(ει)...

Στο Λ.Κ.Ν. περιλαμβάνονται τα λήμματα γγάστρωμα, γγαστρώνω, γγαστρώνομαι, γγαστρωμένος, συνεπώς θεωρούνται ντε φάκτο αποδεκτά στο παιχνίδι μας. Μας προβληματίζει όμως ιδιαίτερα η βιβλιογραφία στα εξής εδάφια: α) ο κανόνας «στην αρχή λέξης δεν γράφεται ποτέ διπλό συμφωνικό γράμμα» στη Νεοελληνική Ορθογραφία, Γ.Παπαναστασίου, 2008, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών / Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σελ. 239, § 7.4.2, β) η λημματογράφηση των ως άνω λημμάτων με αρχικό -γγ- στο Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Ν. Ανδριώτης, 1983, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών / Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, γ) τα λήμματα (α)γγίζω, (α)γγίχτηκα, (α)γγιγμένος, (α)γγίξιμο στο Μεγάλο Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Α.Γεωργοπαπαδάκος, Α΄ έκδοση 1984, Β΄ έκδοση 1990, δ) τα λήμματα (ε)γγίζω και (ε)γγόνι στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη, Μάρτιος 1996, σελ. 31, § 60 και ε) τα λήμματα εγγίζω/αγγίζω/γγίζω και εγγόνι/αγγόνι/γγόνι στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη, Μάρτιος 1996, σελ. 80, § 176. Θεωρείται γραμματικώς ορθό να υφίστανται λέξεις της κοινής νεοελληνικής που να ξεκινούν από διπλό σύμφωνο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Πράγματι, έτσι το έχει το ΛΚΝ και έτσι δίνει και ο Ανδριώτης. Προσωπικά μας ενοχλεί η παραβίαση του κανόνα «δεν γράφεται διπλό όμοιο γράμμα στην αρχή λέξης», και νομίζουμε ότι όλοι μας ενοχλούμαστε από τις γραφές γγαστρώνω κτλ. Τα γγίζω κτλ. θα τα γράφαμε (αν ποτέ τα χρησιμοποιούσαμε) ως 'γγίζω κτλ. με απόστροφο, για να δηλώνει την αποβολή του αρκτικού φωνήεντος, αφού εδώ το αγγίζω υπάρχει παράλληλα.

Υπάρχουν πολλά λήμματα, στα οποία ενώ δίδεται κλιτικό παράδειγμα, εντούτοις αμέσως μετά ακολουθεί επισήμανση του τύπου «μόνο στη φράση...», «μόνο στην έκφραση...», «μόνο στην εκφορά...», «κυρίως στην έκφραση...», «κυρίως στη φράση...», «συνήθως στη φράση...», «στη φράση...», «μόνο στον ενεστώτα», «κυρίως στον ενεστώτα», «συνήθως στον ενεστώτα», «συνήθως στον πληθυντικό», «κυρίως στον ενικό» κ.λπ. Πώς ακριβώς ερμηνεύει ο αναγνώστης τις εν λόγω επισημάνσεις;

Για παράδειγμα: μάλη Ο30 (νίκη) μόνο στη λόγια έκφραση υπό μάλης, μάρα Ο25 (ώρα) μόνο στις φράσεις η σάρα και η μάρα – άρες μάρες κουκουνάρες, ξυρός Ο17 (ουρανός) μόνο στη φράση επί ξυρού ακμής, γόρδιος, -α, -ο Ε6 (πλούσιος) μόνο στην έκφραση γόρδιος δεσμός, δούρειος, -α, -ο Ε6 (πλούσιος) μόνο στη φράση δούρειος ίππος, λερναίος, -α, -ο Ε4 (ωραίος) μόνο στην εκφορά λερναία Ύδρα, δαμόκλειος, -ος/α, -ο Ε15 (ευκλείδειος) μόνο στη φράση δαμόκλειος σπάθη, μελιταίος, -α, -ο Ε4 (ωραίος) μόνο στον όρο μελιταίος πυρετός, απύλωτος, -η, -ο Ε5 (όμορφος) μόνο στην έκφραση απύλωτο στόμα, καδμείος, -α, -ο Ε4 (ωραίος) μόνο στην έκφραση καδμεία νίκη, μενετός, -ή, -ό Ε1 (καλός) μόνο στη φράση οι καιροί ου μενετοί, πάρθιος, -α, -ο Ε6 (πλούσιος) μόνο στη φράση πάρθιο βέλος, υπαρχή Ο29 (ψυχή) μόνο στη λόγια έκφραση εξ υπαρχής, τάραχος Ο20 (αντίλαλος) μόνο στη φράση τραβώ των παθών μου τον τάραχο, γενετή Ο29 (ψυχή) μόνο στη λόγια έκφραση εκ γενετής, κλεινός, -ή, -ό Ε1 (καλός) μόνο στην έκφραση κλεινόν άστου, γεννησιμιό Ο38 (βουνό) μόνο στη φράση από γεννησιμιού (μου, σου, του κ.λπ.), ενώπιος, -α, -ο Ε6 (πλούσιος) μόνο στην αρχαιωμένη έκφραση ενώπιος ενώπιω, υπογραμμός Ο17 (ουρανός) μόνο στη φράση τύπος και υπογραμμός κ.ά.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Εξαρτάται από την περίπτωση. Σε πολλές περιπτώσεις το κλιτικό παράδειγμα μπορεί να σημαίνει ότι σε μια φράση κλίνεται π.χ. το ρήμα στα διάφορα πρόσωπα. Αλλά σε ένα λ. όπως το λ. άωτον (στη ΦΡ «άκρον άωτον») το κλιτικό παράδειγμα είναι περιττό, θα μπορούσε να λείψει, και βέβαια δεν σημαίνει ότι το άωτον κλίνεται.

Σε αντιδιαστολή με τα παραπάνω, σας δίνω κάποια διαφορετικά παραδείγματα: γη Ο29 (ψυχή) (χωρίς πληθ.), αίγλη Ο30 (νίκη) (χωρίς πληθ.), κουμάντο Ο39 (πεύκο) (χωρίς πληθ.), μέθη Ο30 (νίκη) (χωρίς πληθ.), μεσοβδόμαδο Ο41 (σίδερο) (χωρίς πληθ.) κ.ο.κ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Στα παραπάνω λήμματα το κλιτικό παράδειγμα απλώς μας δίνει τη γενική ενικού, αφού δεν έχουν πληθυντικό. Αν και, για το κουμάντο, θα λέγαμε ότι πλέον λέγεται και ο πληθ. κουμάντα (αλλά όχι γεν. πληθ.).

Επομένως, εάν δεν υφίσταται κάποια επισήμανση του τύπου «χωρίς πληθυντικό» ή «χωρίς γενική» ή «χωρίς γενική πληθυντικού» θεωρούμε ότι υφίστανται όλες οι πτώσεις; Ή αν προτιμάτε, ας το θέσουμε κάπως διαφορετικά: θα μπορούσαμε να αποδεχθούμε ως γραμματικώς ορθούς παρόμοιους κλιτικούς τύπους παρόλο που δεν υφίστανται καν οι κατάλληλες συνθήκες για να εμφανιστούν αυτοί οι τύποι στον προφορικό μας (ή) και στον γραπτό μας λόγο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Τυπικά, όταν δεν υπάρχει επισήμανση, είμαστε καλυμμένοι να χρησιμοποιούμε πληθυντικούς ή γενικές. Αλλά η έλλειψη επισήμανσης πολύ συχνά οφείλεται σε λάθος, ή και σε δισταγμό του συντάκτη να είναι απολύτως κατηγορηματικός ότι κάτι δεν μπορεί να ληχθεί. Ας μην ξεχνάμε ότι αυτά τα πράγματα αλλάζουν. Όπως γράψαμε και πιο πάνω, την εποχή εκείνη ο πληθ. κουμάντα θεωρούνταν ανύπαρκτος, σήμερα λέγεται κανονικότητα.

Στο λήμμα μπέλα δίδεται το ερμηνευμα «στην έκφραση κούνια μπέλα», αλλά δεν δίδονται κλιτικές πληροφορίες (τι μέρος του λόγου είναι, αν κλίνεται, αν είναι άκλιτο κλπ.). Θα μπορούσατε να μας το διασαφηνίσετε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Το κούνια μπέλα, επιφωνηματική έκφραση, το μπέλα είναι άκλιτο.

Θεωρείτε ότι στη γλώσσα μας το λήμμα «όρτσα» επέχει θέση αποκλειστικώς επιρρήματος ή μήπως (σύμφωνα βέβαια και με το ερμηνευμα που δίδεται στο Λ.Κ.Ν.) δύναται να εκφωνηθεί και ως «ελλειπτικό κλιτικό παράδειγμα του ιταλικού ρ. orzare εν είδει αντιδανείου και υπό μορφήν προστακτικής; Θεωρείται γραμματικώς ορθός ο τύπος «ξαναόρτσα»;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Το όρτσα είναι επίρρ., ανεξάρτητα αν χρησιμοποιείται και με σημασία προσταγής. Δεν κλίνεται, ούτε *ορτσατέ, ούτε *ξαναόρτσα.

Στο λήμμα σικάλη δίδεται το κλιτικό παράδειγμα O33 (δύναμη), αλλά στην αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη (εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., 2002), σελ. 92 αναφέρεται ότι το ουσιαστικό σικάλη κλίνεται κατά το ουσιαστικό ζάχαρη (χωρίς γενική πληθυντικού). Τι ισχύει;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Προφανώς θεωρήθηκε ότι δεν πρέπει να αποκλειστεί ένας (λόγιος) τύπος γεν. πληθ. σικάλεων.

Στο ουσιαστικό κατοστή δίδεται το κλιτικό παράδειγμα O29 (ψυχή). Θεωρούνται γραμματικώς ορθές όλες οι πτώσεις; Δηλαδή κλίνεται κανονικά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Η απάντηση με βάση τη λογική που αναφέραμε παραπάνω. Προσωπικά θα λέγαμε ότι αυτό δεν σχηματίζει ούτε καν γεν. εν.

Στα ουσιαστικά εικοσαριά, πενηνταριά κ.λπ. δίδεται το κλιτικό παράδειγμα O24 (καρδιά). Θεωρούνται γραμματικώς ορθές όλες οι πτώσεις; Δηλαδή κλίνονται κανονικά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Η απάντηση με βάση τη λογική που αναφέραμε παραπάνω. Προσωπικά θα λέγαμε ότι αυτά δεν σχηματίζουν γεν. πληθ. αλλά θα τα δεχόμασταν κατ' εξαίρεση στις υπόλοιπες πτώσεις.

Ποια ακριβώς η κλίση του επιθέτου σιδηρούς, -ά, -ούν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Θα δεχόμασταν μόνο κλιτούς τύπους που προκύπτουν από τις αναφερόμενες εκφράσεις. Δηλ. το θηλ. σιδηρά σε όλες τις πτώσεις, αλλά αρσ. και ουδ. μόνο στους τύπους σιδηρούς και σιδηρούν. (Πολύ λόγιο και φτιαχτό θα μας φαινόταν το «του σιδηρού καγκελαρίου», και θα το αποφεύγαμε.)

Στο λήμμα αλήθεια δίδεται το κλιτικό παράδειγμα O25α (πείνα – χωρίς γεν. πληθ.). Αλλά αμέσως μετά το O25α γράφει «γεν. πληθ. αληθειών». Μήπως πρόκειται περί λάθους εκ παραδρομής; Δηλαδή μήπως θα έπρεπε το O25α να διορθωθεί σε O25;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Επίτηδες δόθηκε έτσι, γιατί η γεν. πληθ. είναι αληθειών ΑΣΥΝΙΖΗΤΟ (σε αντιδιαστολή προς τις υπόλοιπες πτώσεις του αλήθεια). Βέβαια αυτό δεν φαίνεται, γιατί πλάι στο αληθειών δεν γράφεται η προφορά.

Στο λήμμα ξεπρήζομαι δίδεται το κλιτικό παράδειγμα P2.1β (δροσίζομαι, δροσίστηκα, δροσίσου). Επομένως συμπεραίνουμε ότι η προστακτική αορίστου είναι ξεπρήσου. Είναι ορθός ο συλλογισμός μας ή μήπως πρόκειται περί λάθους εκ παραδρομής; Δηλαδή μήπως θα έπρεπε το P2.1β να διορθωθεί σε P2.3β (αγγίζομαι, αγγίστηκα, αγγίξου & αγγίσου), ούτως ώστε να υφίσταται και η προστακτική ξεπρήξου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Ναι, θα προτιμούσαμε το P2.3β (για να μην πούμε το P2.2β, δηλ. μόνο ξεπρήξου).

Στο λήμμα πατάσσω -ομαι δίδεται το κλιτικό υπόδειγμα P2.2 (αλλάχτηκα), επομένως προκύπτει ο παθητικός αόριστος πατάχτηκα. Δεδομένου όμως ότι στο ερμηνευμα δίδονται εν είδει παραδείγματος οι φράσεις «Θα παταχθεί κάθε απόπειρα πραξικοπήματος» και «Θα παταχθούν οι φοροφυγάδες», μήπως – για λόγους πληρέστερης παρουσίασης του λήμματος – θα ήταν ορθότερο να δίδεται και η επισήμανση «παθ. αόρ. και πατάχθηκα»;

Ομοίως, στο λήμμα στηρίζω -ομαι δίδεται το κλιτικό παράδειγμα P2.2 (αλλάχτηκα), επομένως προκύπτει ο παθητικός αόριστος στηρίχτηκα. Δεδομένου όμως ότι στο ερμηνευμα του λήμματος σιγουριά δίδεται η υποτακτική στηριχθεί, μήπως – για λόγους πληρέστερης παρουσίασης του λήμματος – θα ήταν ορθότερο να δίδεται και η επισήμανση «παθ. αόρ. και στηρίχθηκα»;

Στο λήμμα αποτάσσω -ομαι δίδεται ο παθητικός αόριστος αποτάχθηκα. Δεδομένου όμως ότι στο ερμηνευμα του λήμματος στρατός δίδεται εν είδει παραδείγματος η φράση «απολύθηκε / αποτάχτηκε από το στρατό», μήπως – για λόγους πληρέστερης παρουσίασης του λήμματος – θα ήταν ορθότερο να δίδεται και η επισήμανση «παθ. αόρ. αποτάχθηκα και αποτάχτηκα»;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Αυτό ισχύει για πάρα πολλά ρήματα, όπου το -χτ-εναλλάσσεται με το -χθ-. Και για το ίδιο το αλλάζω δεν θα αποκλείαμε καθόλου τον τύπο αλλάχθηκα. Πρβ. και τις πολλές περιπτώσεις ρημάτων όπως δημοσιεύτηκα / δημοσιεύθηκα. Το αναφέρει η Εισαγωγή του ΛΚΝ: «Τα συμφωνικά συμπλέγματα στους διάφορους τύπους των ρημάτων αντιμετωπίστηκαν με γνώμονα τη συχνότητα με την οποία εμφανίζονται τα συμπλέγματα αυτά στο γραπτό ή στον προφορικό λόγο. Κριτήριο επίσης αποτέλεσε η ύπαρξη λογιότητας στο ρήμα, π.χ. κρύφτηκα, κοιτάχτηκα, αλλά περιλήφθηκα. Σε μερικές περιπτώσεις είναι δυνατό να εναλλάσσονται και/ή να συνυπάρχουν τα δύο συμφωνικά συμπλέγματα, π.χ. συντάχτηκα, συντάχθηκα (ανάλογα με το επίπεδο γλώσσας), παρόλο που αυτό δεν καταγράφεται πάντοτε στις γραμματικές πληροφορίες του λήμματος.»

Στην αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη (εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., 2002), σελ. 171 – 172, § 245 (αρχαϊκή κλίση παθητικής φωνής) αναφέρεται ότι «...ακόμη πιο σπάνια είναι μερικά ρήματα σε -ώμαι που ακολουθούν αρχαϊκή κλίση – ενεστώτας: εγγυώμαι, εγγυάσαι, εγγυάται, εγγυόμαστε, εγγυάστε (-σθε), εγγυώνται.

Στο Λ.Κ.Ν. περιλαμβάνονται 17 ρήματα στο κλιτικό παράδειγμα P11 (εγγυώμαι) ήτοι αιτιώμαι, αλληλοεξαρτώμαι, αμιλλώμαι, αναρριχώμαι, απεξαρτώμαι, αποπειρώμαι, αυταπατώμαι, διερωτώμαι, εγγυώμαι, εξαρτώμαι, ηττώμαι, θεώμαι, καυχώμαι, μυκώμαι, ορμώμαι, προσκτώμαι, τριεγγυώμαι καθώς και 10 επιπλέον ρήματα στο κλιτικό παράδειγμα P10.8 (ανακλώ, -ώμαι) ήτοι ανακλώμαι, ανασπώμαι, αντανεκλώμαι, αποσπώμαι, βιοδιασπώμαι, διαθλώμαι, διασπώμαι, περισπώμαι, προπερισπώμαι και συσπώμαι.

Θεωρείται γραμματικώς ορθό να υφίσταται σε αυτά τα ρήματα ο 2ος κλιτικός τύπος του β' πληθ. προσ. (-σθε);

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Κατά περίπτωση σε αυτά τα ρήματα άλλοτε θα καταφύγει κανείς στο -άστε και άλλοτε στο -άσθε. Είναι όμως τόσο σπάνια στη χρήση τους στο β' πληθ. που δεν μπορεί κανείς να αποφασίσει. Τύποι όπως ανασπάστε ή ανασπάσθε, βιοδιασπάστε ή βιοδιασπάσθε φαίνονται ούτως ή άλλως περιεργοί.

Στο ερμήνευμα του λήμματος σουμάδα βρίσκουμε τη λέξη ψύχα (με ύψιλον). Μήπως ευθύνεται ο...δαίμων του τυπογραφείου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Προφανώς είναι ο δαίμων...

Στο ερμήνευμα του ρήματος κάνω διαβάζουμε «εννιακόσια δεκατέσσερα εκατοστά του μέτρου κάνουν μία γιάρδα». Μήπως θα ήταν ορθότερο τα εκατοστά να διορθωθούν σε χιλιοστά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Κι εδώ δαίμων..., άλλου είδους...

Στο ερμήνευμα του λήμματος αρμόνιο, διαβάζουμε «μουσικό όργανο με πλήκτρα, που τον ήχο του τον παράγουν παλλόμενα γλωσσίδα, τα οποία τίθενται σε κίνηση είτε μέσο του αέρα που διοχετεύει ειδικός φυσητήρας είτε μέσο ηλεκτρικού ρεύματος». Επίσης, στο ερμήνευμα του λήμματος σταυρός, διαβάζουμε «ευρέσεις χαμένων συγγενών μέσο του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού». Μήπως η χρήση της λέξεως «μέσο» – και μάλιστα τρις – αποτελεί λάθος εκ παραδρομής; Μήπως θα ήταν ορθότερο να διορθωθούν σε «μέσω»;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Για το επίρρ. μέσω (βλ. και στο σχετικό λήμμα) δεχόμεσταν τότε και τις δύο γραφές, μέσο και μέσω. Άρα, τότε δεν ήταν λάθος, αλλά συνειδητή επιλογή. Σήμερα θα δεχόμεσταν μόνο τη γραφή μέσω.